

JELENA HOLCER

KAKO

SE ČITAJU

DECA

—Laguna—

Copyright © Jelena Holcer, 2021

Copyright © 2021 ovog izdanja, LAGUNA

**KAKO
SE ČITAJU
DECA**

SADRŽAJ

Umesto uvoda	11
--------------------	----

I DEO

1. Koliko poznajemo svoju decu?.....	14
Ljubav kao koren	18
Granice kao krila	23
2. Komunikacija	31
Kako razgovaramo sa decom – šta nam govori crtež..	31
Kako razgovaramo sa decom	37
„Lepe“ reči i „ružne“ reči	43
Lepo i ružno ponašanje.....	47
Stojanovići	49
„Teška“ pitanja.....	51
Suvišna pitanja	55
Teška pitanja tinejdžera.....	67
Luka	69
3. Emocije	71
Emocionalni signali	71
Čitanje emocija.....	75

Ljubav, sreća, zadovoljstvo	79
Ljutnja/bes.	81
Strah	83
Tuga	88
4. Pojam o sebi.	93
Deca o sebi	93
Dečja seksualnost	97
Pubertet	100
„One stvari“: seksualni život tinejdžera.	102
5. Porodica	107
Svi koje volimo	107
Kakav ste uzor svojoj deci?	110
Mama	113
Tata	117
Braća i sestre	121
Babe i dede	124
6. Promene u porodici	128
Nova beba u porodici.	128
Preseljenje: drugi grad, drugi vrtić, škola.	132
Prva socijalizacija: vrtić.	135
Razvod	139
Test/drvo	142
Jednoroditeljske porodice	144
Novi partneri.	146
Gubitak	149
Vuk i Mila	154

7. Škola	157
Škola kao pola života	158
Zašto deca ne vole školu?	161
Vrste inteligencije	163
Učiteljica	168
Ocene	170
Pavle	174
Učenje, radne navike, motivacija	176
Koncentracija	178
Škola iza zatvorenih vrata	179
Uticaj roditelja na školski uspeh dece	184
8. Vrednosti	188
Deca i vrednosti	188
Dete i novac	192
Dete i vreme	195

DEO II

9. Roditeljski izazovi	198
Talentovano dete	198
Mašta	201
Izmišljeni – izmaštani prijatelji	205
Digitalni svetovi naše dece	211
Tinejdžeri – <i>kuckanje</i> umesto razgovora	214
Teška čitanja	219
Kosta	222

DEO III

10. Svesno roditeljstvo	226
Novo razumevanje sebe	226
Svestan, a ne savršen roditelj	230
Zajedničko odrastanje – nove uloge roditelja i dece ..	237
Posledice lične nesvesnosti	243
Roditeljske zablude	247
Na koga ste, u stvari, ljuti?	253
Slobodan i Sergej	260
Razumevanje deteta	263
Emocionalni imunitet i kako ga steći	267
Intuicija u roditeljstvu	274
Vaše svetlo – vaš red.	278
Podrška	284
Vaspitavanje optimizma	290
Uspeh	295
Škola sreće	300
Anđela	305
 I na kraju... zahvalnost	 308
O autorki	311

UMESTO UVODA

Jednog dana zazvonio mi je telefon.

– Dobar dan, da li je to Jelena Holcer?

– Dobar dan, ja sam, izvolite.

– Nemojte vi meni da persirate, ja imam 15 godina.

– U redu, kako se zoveš?

– Danica. Mislim da moji roditelji treba da dođu kod vas, zato zovem.

– Zašto misliš da treba da dođu?

– Zato što vi imate *Školu za roditelje*, a oni su loši roditelji.

– Zašto?

– Zato što će moja mama uskoro roditi novu bebu i ponašaće se isto kao i sa mnom, a to nije dobro ponašanje.

– Hm, možda je i tebi potrebno da se oni ponašaju malo drugačije?

– Ne, ja sam velika, nekako sam se izvukla. Zovem samo zbog bebe.

Ne znam kakve će roditelje imati ta beba, ali sam sigurna da će imati divnu stariju sestru.

Danicu nisam nikada upoznala. Ni Daničini roditelji nisu došli. Ne znam ni da li su ikada saznali za njen i moj telefonski razgovor. Ali danima kasnije mislila sam o tome kako i zašto dođemo do tačke da nas deca proglase „lošim roditeljima“. Da li je u pitanju jedan događaj ili niz postupaka kojima smo nepovratno izgubili njihovo poverenje? Da li je njihovo odustajanje od nas kao sagovornika proces koji možemo osvestiti i sprečiti ili se „prekid filma“ dogodi odjednom, u trenutku?

Da li uopšte znamo kako nas deca vide? Šta ona o nama misle? Ukratko, poznajemo li mi našu decu?

I DEO

1.

KOLIKO POZNAJEMO SVOJU DECU?

Kada gledate u zvezde, vaš pogled putuje do njih osam i po minuta. Zbog dinamike kretanja zvezda i zakona univerzuma, u trenutku kada ih gledate one nisu više tamo gde ih vidite, a možda više i ne postoje. Slično tome, kada gledate svoje dete, zbog sopstvene subjektivnosti i želje da ga zaštitite, dešava se da i ne primetite da je ono postalo zrelije, samostalnije, snažnije... ili da je u svom razvoju već odmaklo korak napred, a da vi to niste stigli da ispratite.

Na primer, da li ste sigurni da znate kako se vaše dete ponaša u vrtiću ili u školi, među svojim vršnjacima? Koliko na njegovo ponašanje, u onim prilikama kada vi niste prisutni, utiče upravo činjenica da niste prisutni? Koje igrice igra, koje sajtove posećuje, po kojim osobinama bira svoje prijatelje? Čega se plaši, šta ga nervira, koje tajne ima, ko su njegovi prijatelji sa *Instagrama*? Šta bi odgovorilo na pitanja kada je najsrećnije, najtužnije, šta ga najviše ljuti?

Upravo ta pitanja postavljam deci koja dolaze u moju školu.

Jedna Nina (6) mi je na pitanje:

– Kada si najsrećnija?

odgovorila:

– Kada sam sa mamom. Ali to nije često, samo subotom i nedeljom.

Da li biste mogli da pogodite ovakav odgovor?

Pre desetak godina u vrtićima Srbije rađeno je ispitivanje dece uzrasta od pet godina. Pitali su ih da izaberu kako bi više voleli da provode vreme: igrajući se sa drugarima svojih omiljenih igara ili da sa roditeljima rade nešto što im je dosadno (devojčice da sa tatama gledaju fudbal ili pecaju, a dečaci da sa mamama idu na pijacu ili kuvaju). Deca su birala društvo roditelja.

Može li postojati očigledniji pokazatelj koliko deci nedostaju roditelji?

Roditelji govore: „Pa, ni moji roditelji se nisu bavili mnome, i šta mi fali?“ Poželim tada da im kažem: „O, da, fali, i te kako...“, ali prećutim. Znam da se u tom modelu iz koga su oni potekli krije odgovor zašto ne vide razlog da se više posvete svojoj deci.

Iako smo svi okupirani brojnim obavezama i raznim *todo* listama, za ono što smatramo svojim prioritetom pronaći ćemo vreme, zar ne? Jasno, razlikujemo se po tome šta su kome prioriteti i svako ima pravo na svoj izbor. Tako i stizanje da se bavimo ili ne bavimo decom zavisi od toga da li nam je to prioritet ili nije.

Psiholozi smatraju da je dovoljno provesti dvadeset minuta kvalitetnog vremena sa decom. To je vreme potpune posvećenosti detetu, kada se sa njim vi igrate, razgovarate i učite nešto po njegovom izboru. Verujem da ćemo se složiti da je upravo odnos sa detetom jedan od najvažnijih, a možda i najvažniji koji imate. Zar taj odnos, bez obzira na

to koliko ste zauzeti, ne zaslužuje svakodnevnih dvadeset minuta vašeg vremena?

Kada ne provodite vreme sa detetom, ne možete ni da ga poznajete, a još manje da ga **upoznajete**.

Dovoljno je da malo skrenete pogled, a ono je već u sledećoj fazi svog razvoja. Deca nisu sklona čekanju a vreme prolazi... znate i sami, neopisivo brzo.

Slavica (48) mi je za svoju ćerku Sofiju duhovito rekla:

– Imam utisak da sam je juče rodila a danas joj vadim ličnu kartu.

Znam tačno na šta je mislila.

Ako izgubite kontakt sa detetom, nije sigurno da ćete kasnije uspeti da ga povratite. Dete tada počinje da gubi poverenje u vas i postepeno se udaljava. I samim odrastanjem sve više će pronalaziti saigrače i sagovornike među svojim vršnjacima. Prirodno je da će prerasti onu fazu kada bira vaše društvo (sećate se, petogodišnja deca biraju društvo roditelja, a ne svojih drugara), ali da biste održali kontakt morate se truditi i biti prisutni u njegovom životu sve vreme.

U našem društvu se veruje da jaz među generacijama mora da postoji. Smatram da je takav stav predrasuda. Neophodno je, zdravo i očekivano da se ponekad svađate sa detetom, ali ako umete da odrastate zajedno sa njim, da ga pravilno slušate i sa njim razgovarate, taj jaz se neće nikada pojaviti. Osim što mora da postoji u biološkom smislu, u svakom drugom tumačenju predstavlja samo rezultat neuspeha roditelja da održe kontakt sa svojom decom.

Možete li sprečiti jaz između vas i deteta? Može li se naučiti neskretanje pogleda?

Mnogim roditeljima se dogodilo da su propustili odrastanje svoje dece trčeći za ovim ili onim rešenjem nekog svog problema. Međutim, deca nisu sklona čekanju. Neskretanje

pogleda ne znači vaše robovanje detetu, niti potpunu kontrolu nad svakim trenutkom njegovog života. Naprotiv, nesketanje pogleda podrazumeva stav poštovanja dečje prirode, podrške osamostaljivanju, građenju samopouzdanja, ali istovremeno, i stav vašeg usmeravanja, tačnije, vaspitavanja. Zašto je to važno? Ako skrenete pogled i dopustite da budete okupirani poslovnim i drugim obavezama više nego svojim detetom, ono će, poput zvezde, nestati, pobeći vam iz vidokrug. Kada shvatite da svoju decu više ne poznajete i da ste postali stranci, biće uveliko kasno za upoznavanje.

Tako je bilo i sa Lazarevim roditeljima.

Lazar (14) je došao kod mene sa sveskom. U njoj je zabeležio 33 stvari o kojima želi da razgovaramo. Otvorio je svesku i počeo da mi čita. Većina tih tema bile su direktne ili posredne kritike njegovih roditelja:

- * Nemam svoju sobu.
- * Naša kuća je toliko neuredna da me je stid da nam neko dođe u goste.
- * Kupuju mi patike, a ne pitaju me da li mi se sviđaju...
- * Moj tata uvek kritikuje moje drugove.
- * Moja mama paniči za gluposti, na primer ako iz škole zakasnim kući 10 minuta...

A kada je sve pročitao, pitala sam ga:

- Čekaj, a za koliko od tih razloga tvoji roditelji znaju?
- Znaju za sve. Hiljadu puta sam im rekao. Ali oni ništa ne slušaju i više im ništa i ne pričam.

Kako je jaz među njima nastao? Zapravo, veoma jednostavno. U nekom trenutku, roditelji su prestali da se bave njime, prestali su da ga upoznaju, trčeći za ovim ili onim

rešenjem... Ukratko, imali su neke druge prioritete. Danas oni više ne poznaju svoje dete. Propustili su da budu aktivni učesnici u njegovom odrastanju, i on je, naravno, poput zvezde, otišao dalje.

Sam.

Ljubav kao koren

Moja omiljena definicija roditeljstva je davanje deci korena i krila. Koren je metafora za osećanje pripadanja mestu gde se dete uvek vraća jer se oseća dobrodošlo upravo takvo kakvo jeste, sa svim svojim manama i dobrim osobinama. Krila su jasan znak neminovnosti za roditelje da dete puste da u spoljašnjem svetu, van porodičnog okruženja, slobodno i samostalno istražuje, donosi sopstvene odluke, pobeđuje i gubi... odnosno: leti.

Koren, osećanje pripadanja porodici, formiramo ljubavlju.

Međutim, iako se podrazumeva da svoje dete volite najviše na svetu, sasvim je moguće da njemu to nije tako očigledno. Ako je izražavanje ljubavi nejasno, ono će vašu ljubav slutiti, nadati se, pretpostavljati... ali neće biti potpuno sigurno.

Jovan (7):

– Mislim da me tata voli a jednom mi je to čak i rekao.

Kako dete zna da ga volite? Razmislite za trenutak, kako pokazujete ljubav? Kada kažete: „Ti si dobar mamin dečak“, ili „Tako sam ponosna na tebe što si...“ ohrabрили ste dete pozitivnom, podržavajućom porukom i izrazili svoje zadovoljstvo. Ipak, na ovaj način mu niste rekli da ga volite. Radije recite: „Ja tebe mnogo volim“ ili „Volim te najviše na svetu“ ili smislite svoja lična, porodična poređenja: „Volim te najviše i još 1.000 puta toliko“, ili „Volim te do Meseca i

nazad“... Ovako formulisane rečenice ne bude sumnju kod deteta i njemu je tada potpuno jasno na šta mislimo.

Važno je da vaše pokazivanje ljubavi bude direktno, nedvosmisleno, jasno.

Otvorenim pokazivanjem detetu da ga volimo omogućavamo mu da raste sigurno u sebe i u svoju porodicu, utičemo i na njegovo samopouzdanje, ali i na stepen inteligencije. Naime, u porodicama sa više dece često su prvorodena deca najuspešnija a imaju i veći koeficijent inteligencije. Na prvi pogled, reklo bi se da prvorodena deca uživaju više ljubavi od svoje kasnije rođene braće i sestara. Istina je drugačija. Roditelji podjednako vole svako svoje dete, ali to različito pokazuju.

Ni roditeljima nije uvek lako ni komotno da izraze svoju ljubav tako da ih dete jasno razume. Potrebno je vreme za osvešćenje i prihvatanje sopstvenih emocija i prepoznavanje potreba drugih. Predlažem da sa vežbanjem počnete odmah.

Svi se mi razlikujemo po jeziku ljubavi kojim govorimo. Šta to znači? Neke osobe prepoznaju da ih volite ako im to dovoljno jasno govorite. Neke druge znaju da ih volite ako sa njima provodite kvalitetno vreme, a ima i onih koji najviše reaguju na poklončiće, sitnice. Jasno, idealno je da prepoznate jezik ljubavi kojim govori vaše dete i onda da taj jezik koristite. Ali ne možete pogrešiti ni ako ih kombinujete. Neki od načina da detetu kažete/pokažete ljubav jesu:

- * *Volim te* (ili izdvojte neke posebne osobine koje kod njega volite, time ih dodatno podstičete).
- * *Zagrljaj.*
- * *Hajdemo u bioskop (šetnju, park, na kolače...), uživam u tvom društvu.*

- * Napišite mu poruku da ga volite kada to ne očekuje i nije kod kuće.
- * *Uvek sam tu za tebe. Na mene možeš računati.*
- * Iznenadite ga poklonom kada nema nikakvog povoda za to.
- * Pričajte mu zanimljive, lepe priče iz vremena kada je bilo beba jer će po načinu kako to govorite znati koja je vaša osnovna emocija.
- * Poljubite dete za dobro jutro, laku noć, dobar dan, dobar ponedeljak... (kad god i dokle god vam dete dozvoljava).

Ponekad i roditelji tek treba da nauče kako da pokazuju ljubav, posebno ako su i sami odrastali bez ovog oblika roditeljske podrške. „Teški“ na pokazivanju emocija su posebno tate, jer su mnogi od njih, u svom detinjstvu, bili žrtve predrasuda da su „emocije samo za devojčice“ ili da „dečaci nikad ne plaču“. Zato su, kao odrasle osobe, navikli na to da svoje emocije kriju i nesvesno potiskuju.

O značaju pokazivanja ljubavi, o tome da se ljubav koju oseća ne podrazumeva, više puta sam razgovarala sa Stanikom (45), tatom dečaka od 5 godina. Rekao mi je:

- Moj sin zna da ga volim.
- Kako to zna?
- Podrazumeva se.
- Vama se podrazumeva, a njemu?
- Pa, ne znam. Moja žena mu govori da ga voli, kao i da ga i ja volim.
- To radi vaša žena. A vi?
- Mislite da treba i ja da mu kažem?
- Sigurna sam da treba.

– Nisam navikao na to... Ne znam kako bih to uradio. Kako?

– Gledate dete u oči i kažete mu ono što osećate. Na primer: „Ja tebe volim najviše na svetu.“

Stanko me posmatra ozbiljno. Čitam mu tugu u očima. Pričao mi je da je i sam imao višedecenijsko iskustvo u potiskivanju čak i pozitivnih osećanja. Razmišlja. Znam da mu je teško.

Na kraju kaže:

– Pokušaću.

Mislio je i da će mnogo ljubavi razmaziti njegovog sina. Međutim, pokazivati detetu da je voljeno nije isto što i razmaziti ga. Podrazumeva se da su razmažena deca, takođe, voljena deca, ali ona nisu takva postala jer su bila sigurna u ljubav svojih mama i tata, već kao rezultat određenog roditeljskog stava koji je neprimeren trenutnom dečjem uzrastu. Kada roditelji ne uspostave granice poželjnog ponašanja, kada se ponašaju kao da imaju večite bebe, a ne decu koja rastu i sazrevaju u skladu sa svojim uzrastom, dolazi do preteranog puštanja, popuštanja, ugađanja detetu... onoga što smatramo razmaženošću.

Osim toga, roditelji nisu uvek svesni uzrasnih mogućnosti deteta, pa sve ono što dete u određenom uzrastu uspe da uradi tumače kao znak njegove izuzetnosti. Ovakav stav nije dobar ni po dete jer razvija nerealnu sliku o sebi, odsustvo odgovornosti za sopstvene postupke i formira preterana očekivanja od drugih a minimum od sebe. Kada i dete poveruje da je svaki njegov postupak izuzetno značajan, očekivaće divljenje i od svoje vršnjačke grupe, a kada ono izostane, postaje zbunjeno, nesigurno. Tada se njegova slika o sebi samom odmah urušava.

Uvek budite svesni uzrasta svog deteta i šta baš u toj uzrasnoj fazi ono može i treba da zna. Kada imate smernice o tome, lakše ćete moći da procenite da li su neka njegova ponašanja izuzetna.

Zato, nemojte brinuti da ćete preteranom ljubavlju dete razmaziti. Nećete.

Ljubav nije nagrada. Dete ne treba da zasluži ono što bi moralo da se podrazumeva.

Nemojte čekati da učini nešto spektakularno da biste mu pokazali ljubav.

Milena (9) je sigurna da ocene u školi utiču na maminu ljubav. Jednom mi je rekla:

– Moja sestra ima sve petice u školi. To je zato što joj je važno da je mama više voli nego mene.

Ako dete nije voljeno onakvo kakvo jeste, ono neće naučiti da voli sebe. Umesto toga, rašće sa osećanjem da nije dovoljno dobro, neprestano pokušavajući da zadovolji druge.

Ljubav je i traženje prilike da budete zajedno, osećanje radosti u zajedničkim trenucima, razgovor i razmena doživljaja, uvažavanje i svojih i detetovih potreba... Ne štedite se, ne možete preterati, ljubavi ne može biti previše. Naprotiv, ono najvažnije što detetu možete pokloniti jeste osećanje bezrezervne roditeljske ljubavi. Time kod njega stvarate osećaj korena, toplinu sigurnog mesta kome pripada, koje će u njegovom srcu uvek odisati bliskošću i poverenjem.

I znam, nije lako, ali ne mogu da se setim ničeg važnijeg nego kada zbog dobro postavljenog korena pratimo koliko